

PLACÁK, PETR: GOTTWALDOVO ČESKOSLOVENSKO  
JAKO FAŠISTICKÝ STÁT. LITOMYŠL – PRAHA: PASEKA –  
ÚSTAV PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ, 2015, 192 S.

Historik a publicista Petr Placák přišel v knize *Gottwaldovo Československo jako fašistický stát* s celkovým přehodnocením dosavadního pojetí vývoje poválečného Československa. Období třetí čs. republiky nevidí jako dobu národní a demokratické revoluce, která přerostla v revoluci socialistickou, jak hlásali komunisté, ani ho nepokládá za přípravu komunistického puče v únoru 1948, jak tvrdí odpůrci komunistů, nýbrž v něm spatřuje nastolení fašistického režimu. Nechal se inspirovat Ferdinandem Peroutkou, který napsal: „*Druhá světová válka měla titul boje proti fašismu. Slavným jejím výsledkem bylo, že byl poražen ten fašismus, který sám sebe nazýval fašismem. Zmateným jejím výsledkem bylo, že nebyl odstraněn fašismus, který sám sebe fašismem nenazývá.*“

Placák dokonce mluví o poválečné české nacionálněsocialistické revoluci, v níž komunisté uchvátili moc. Prostředkem k tomu mělo být spojení svatých ideálů socialismu se svatými ideály národa. Proto „*mluvili o svaté věci národa, vzývali národní boj, národní mučedníky, národní jednotu, národní vůli, oslavovali slovanství, štváli proti národní zradě a vyhlásili národní očistu, která měla mít rozměr etnický, politický, sociální, hospodářský a kulturní*“. Metodou měl být způsob „*uplatňování moci, která mobilizovala masy pomocí extrémního výkladu nacionální a sociální otázky – záměrně generovala ve společnosti zlo jako prostředek k přetvoření skutečnosti a dosažení fantasmagorických cílů, kterých [...] není možno dobrat se pokojným způsobem*“. To se odráželo v apokalypticko-eschatologickém charakteru celého procesu a v jeho extrémní revolučnosti obracející život lidí naruby.

Placák nebyl sám, kdo takto uvažoval. Teze o české nacionálněsocialistické revoluci se už dříve objevila u E. Mandlera v knize *Benešovy dekrety: proč vznikaly a co jsou*. Podle tohoto autora se ztělesněním české nacionálněsocialistické revoluce staly dekrety prezidenta republiky a vyústění vývoje v poválečný odsun Němců z pohraničí, konfiskační opatření a znárodnění připravující nástup komunistického režimu. Prezidenta Beneše považuje Mandler za diktátora, který uzurpoval veškerou moc. Vydávání dekretů prezidentem totiž podle něj nemělo žádnou oporu nejen v prvorepublikové ústavě, ale bylo i v rozporu se všemi právními principy. Touto jednostrannou a zavádějící argumentací se v mnohém inspiruje i Placák nebo ji přímo přebírá. Samozřejmě bez jakéhokoli náznaku kauzálních souvislostí: že vydávání dekretů prezidentem a poválečné změny byly reakcí a odpovědí na předchozí nacistické násilí, na pokus zničit Československo a jeho území germanizovat.

V širším smyslu Placák navazuje na autory, kteří dávají rovnítko mezi komunismem a fašismem, popř. nacismem. Podobná je i jeho argumentace: snaha relativizovat ideologické rozdíly mezi nimi a akcentovat identicky násilný či přímo teroristický charakter výkonu moci komunisty a fašisty (resp. nacisty). Není proto divu, že se mu „*Gottwald a Mussolini v malém a Stalin s Hitlerem ve velkém provedení*“ jeví jako bratři.

Hledání těchto paralel přivádí autora ke změně pohledu na jiná období čs. dějin – typicky na druhou čs. republiku. Když bylo poválečné Československo fašistický stát, tak mu druhá čs. republika musí nutně připadat jako lepší režim, jako pouhá autoritativní národní demokracie, i když v ní ve skutečnosti můžeme zaznamenat některé prvky autentické fašizace (např. antisemitská opatření a posilování fašistického hnutí). Strukturální podobnosti mezi druhou a třetí čs. republikou jsou autorem přehlíženy, když jsou ve hře ideologické rozdíly a zjevná autorova sympatie k pravicovým druho-republikovým řešením a nechut' k levicovým receptům čs. třetí republiky.

Jak se postavit k těmto „převratným“ teoriím, které obracejí vývoj naší poválečné a v mnoha směrech i předválečné státnosti naruby? Je možné je přijmout?

Společným podkladem Placákových úvah o poválečném Československu jako o fašistickém státě je ztotožnění komunismu a fašismu. Mezi obojím přitom snad nemůže být větší rozdíl v rovině ideologické, strukturální i prakticko-politické. Ať už o nich uvažujeme jako o ideologii, hnutí nebo o systému, jde v podstatě o protikladné nebo mimoběžné fenomény. Komunismus je ideologie levicová, pokrokářská a internacionalistická. Za cíl si kladl vybudovat beztřídní společnost revoluční cestou: změnou vlastnických vztahů a likvidací kapitalistů jako třídy. V praxi se zvrhnul v totalitní a extrémně represivní režim. Fašismus se profiloval konzervativně, nacionalisticky, autoritářsky a populisticky. Spásu fašisté očekávali od vůdce, silného státu a zavedení korporativního systému, který měl napravit nedostatky parlamentarismu, nasadit ohlávku kapitalismu a zamezit třídnímu boji dělnictva a revoluci. Systém, který v praxi vytvářel, byl jen autoritativní a mnohem méně represivní. Pokud by se tedy komunismus měl s něčím srovnávat, není to fašismus, ale nacismus.

Pochybná je také teze o české nacionálněsocialistické revoluci, která měla být rubem či paralelou německé nacionálněsocialistické revoluce, tedy absolutním bezprávím. Z prezidenta Beneše, bojujícího za obnovu Československa, se v tomto pojetí stává diktátor, z dekretů prezidenta republiky legislativa etnické čistky a legálních krádeží, z našeho národa, který čelil agresí nacistického Německa a jeho plánům na naší likvidaci jako etnické jednotky, bezmála viník všeho zlého, co se stalo během druhé světové války a krátce po ní. To úplně převrací smysl národněosvobozeneckého boje proti nacistické genocidní nadvládě.

Prezident Beneš byl legitimním představitelem čs. odboje a pak čs. zahraničního státního zřízení, které řešilo stav ústavní nouze, do něhož se republika za války dostala. Opíral se o podporu mezinárodního společenství bojujícího proti nacismu a o respekt domácího odboje. Odsun sudetských Němců se odehrál s mezinárodním souhlasem a s výjimkou tzv. divokého odsunu proběhl spořádaně. Ti z Němců, kteří se proti republice neprovinili, v ní mohli zůstat. Smyslem odsunu bylo zabránit jakékoli budoucí konfrontaci a válce. Retribuční dekryty pak měly potrestat pachatele nacistického bezpráví a jejich pomocníky.

V dekretch prezidenta republiky se projevila i socializační tendence. Bylo to výrazem obratu světa doleva. Nad principem restitučním vítězil princip revoluční. Tento obrat měl podporu ve všech segmentech odboje. Spory byly vedeny jen o míru změn. Pravdu má ale autor v tom, že komunisté využívali tyto změny jako prostředek k upevnění svých pozic s konečným cílem uchvácení veškeré moci.

Souhlasit je možné také s autorovým názorem, že třetí čs. republika připomínala republiku druhou, rozdíl se týkal politické orientace: druhá byla pravicová, třetí levicová. Nicméně je jim třeba měřit stejným metrem: obě směřovaly k omezení práv lidí a byly v područí mocného souseda: druhá nacistického Německa, třetí Sovětského svazu.

Celkově lze říci, že kniha je více ideologií než vědou. Její autor manipuluje s fakty a svévolně zaměňuje komunismus s fašismem, proto nepodává pravdivý obraz. Podstatným nedostatkem je ignorování kauzálních souvislostí, které pardonuje nacisty jako skutečné agresory a viníky dělá z jejich obětí. Jde o klasický případ přepisování dějin, které zpochybňuje smysl boje proti nacismu a je nebezpečné i pro českou státnost.

doc. JUDr. PhDr. Pavel Maršálek, Ph.D.  
Právnická fakulta Univerzity Karlovy  
marsalep@prf.cuni.cz

doi: 10.14712/23366478.2023.36